

SERMAYE BİRİKİM SÜRECİNDE OTORİTER GÜÇ ARAYIŞI

Banu Salman

EMO Basın-G. Therborn, “Sermaye Egemenliği ve Demokrasinin Doğuşu” olarak Türkçeye çevrilen kitabında demokrasinin temel niteliklerini “seçimle iş başına gelen temsili hükümet, yetişkinlerin hepsini kapsayan seçmen tabanı, seçmenlerin oylarının eşit ağırlıkta olması, seçmenlerin devlet aygıtının herhangi bir baskısına uğramaksızın istedikleri yönde oy kullanması”¹ olarak sıralamaktadır.

Anayasa değişikliği halkoylamasının; “demokrasi” kriterlerini karşılayan bir ortamda yapılmadığı açıktır. Medya üzerindeki baskıdan, OHAL koşullarında toplanma ve ifade özgürlüklerine yönelik kısıtlamalara ve “hayır” diyenlerin “terörist” olarak suçlanmasına varıncaya kadar seçmenlere açık bir baskı uygulanmaktadır. Sözü dahi edilemeyen, bire bir bireyler üzerinde uygulanan baskılar da bulunmaktadır. Bunlar işyerinin çeşitli devlet gücünü içeren uygulamalarla kapatılması tehdidinden, bireylerin işten atılmasına kadar uzanmaktadır.

Anayasa değişikliğinin içeriğine baktığında da demokrasi kriterleri açısından büyük sorunlar taşıdığı görülmektedir. Öncelikle demokrasinin seçimle iş başına gelen temsili hükümet özelliğini yok etmektedir. Yalnızca Cumhurbaşkanı’nı halk seçecek; yönetimin kalanı, Cumhurbaşkanı yardımcıları ve bakanlar, Cumhurbaşkanı tarafından yapılacak atamayla belirlenecektir. Halkın temsiliyetini zayıflatıcı, yani halkla yönetim arasındaki uçurumu büyütücü bir içerik söz konusudur. Zaten kişisel ve yandaş ilişkileri arasına sıkıştırılmış bir yönetim biçimi varken, artık bir de halkın seçtiği milletvekilliğinin dahi anlamsızlaştırıldığı bir yasama söz konusu olacaktır. Halkın seçim bölgelerindeki milletvekillerine ulaşmaları TBMM’nin yürütmeyi denetleme yetkisi ortadan kaldırıldığı ve yasama yetkisi de Cumhurbaşkanı’nın kararname çıkararak yapacağı müdahalelere açık hale getirildiği için anlamsızlaşmaktadır. Yani seçilen milletvekillerinin halkı temsiliyeti de oldukça sınırlanmaktadır.

Seçmen oylarının eşit ağırlıkta olması ilkesi açısından baktığında; yüzde 10 barajı gibi zaten demokrasi açısından sorunlu bir içeriğe sahip uygulamanın yeni Anayasa değişikliğiyle çok daha sorunlu hale getirilecek bir keyfiyete izin verdiği görülmektedir. Buna göre mevcut Anayasa’da yer alan seçim yasasında yapılacak değişikliğin yürürlüğe girmesine yönelik 1 yıllık süre sınırı; ilk milletvekili ve Cumhurbaşkanı seçimi için ortadan kaldırılacaktır.

Demokraside Gücün Yeri

Demokrasinin en temel kriterlerine yönelik yaptığımız bu kısa incelemenin ardından siyasal iktidarın ele geçirdiği devletin meşruiyeti açısından Anayasa değişikliğini inceleyelim. Devletin en temel özelliği elinde bulundurduğu ve uyguladığı “güç” olarak karşımıza çıkmaktadır. “Devlet devlet için mi, insan için mi” tartışmasıyla özetlenebilecek eleştirileri dikkate aldığımızda; bu gücün kullanımının sınırları meşruiyet açısından belirleyici bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Gianfranco Poggi, bir araç olarak “gücün” etkili olması ölçüsünde kısıtlı ve kontrollü bir şekilde uygulanmaya konmasına vurgu yapmaktadır:

“...zor kullanımında mümkün olduğu kadar genel kurullar izlenmeli, kim tarafından, hangi koşullarda ve hangi derece kullanılacağı iyi saptanmalıdır. Bu şekilde, kuvvetin etkisi sınırlandırılacak ve toplumun daha geniş kesimleri tarafından benimsenmiş tercih ve çıkarlar yerine kişisel tercih ve çıkarlar doğrultusunda aşırı kuvvet kullanma eğilimi engellenmiş olacaktır.”²

Buradan iktidarın Anayasa değişikliğine söylesel olarak gerekçe yaptığı “güçlü Türkiye, güçlü iktidar” sloganının ne kadar sorunlu olduğu da ortaya çıkmaktadır. Gücün halk için değil, iktidar erki ve çevresi için istendiği açıktır. Halkın ve genel yararın güçlü olması istense bu gücü yansıtacak içeriğe sahip olacak şekilde halkın yönetime katılımı ve gücün bütünsel bir yapı içerisinde dağılımı öngörülürdü. Tam tersine gücün öylesine tek elde toplanması söz konusudur ki kuvvetler ayrılığı ilkesi bile yok sayılmaktadır. Halkın temsiliyet ve katılımını hukuki olarak sağlayacak yapıların yerine hukuki olmayan yapılanmalar ve karanlık ilişkiler konulmaktadır. Mevcut demokrasi uygulaması içerisinde cemaat adıyla çeşitli gruplarla kurulan ilişkiler ve 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ülkenin geldiği uçurum ortadadır. Şimdi bu darbe girişiminden ders çıkarılıp, Cemaat gibi kapalı ve gizli yapılanmaların değil, açık ve hukuki yapılar aracılığıyla halkın yönetime katılımının sağlanması gerekirken, tam tersine halkın demokratik katılım haklarını yok sayan daha kapalı bir iktidar gücü oluşturulmaktadır. Muhtarların sarayda toplanması gibi içerikten yoksun şekilsel ve görüntüsel bir halk katılımı ideolojik bir katılım yanılsaması sağlamaya yöneliktir. Bu tür toplantılar; halkın temsiliyeti ve gücünün iktidara yansımaları değil, iktidarın emirlerinin halka iletilmesi ve kabul ettirilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır.

Darbe girişiminden ders çıkarılıp, Cemaat gibi kapalı ve gizli yapılanmaların değil, açık ve hukuki yapılar aracılığıyla halkın yönetime katılımının sağlanması gerekirken, tam tersine halkın demokratik katılım haklarını yok sayan daha kapalı bir iktidar gücü oluşturulmaktadır.

¹ G. Therborn, Sermaye Egemenliği ve Demokrasinin Doğuşu, Ç. Ş. Tekeli, V Yayınları, 1. Basım 1989, s. 3.

² Gianfranco Poggi, “Devlet Doğası, Gelişimi ve Geleceği”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı Mart 2007, s. 21.

Anayasa Değişikliğinin Meşruluğu Sorunlu

Devletin güç kullanımındaki meşruiyetin temel noktasını hukuk devleti olması sağlamaktadır. Ülkemizde bu açıdan da devletin meşruiyeti oldukça sarsılmış durumdadır. Yargı kararlarının uygulanmaması, yargı kararlarının arkasından dolanan ya da açıkça yargı kararını yok sayan yasalar çıkarılması, halkın yargıya başvuru haklarının kısıtlanması ile başlayan süreç; iktidarın kendi çıkardığı yasaları bile tanımamasına, hukuk devleti ilkelerinin ihlal edilmesine ve yargı üzerinde iktidar vesayeti kurulmasına uzanmıştır. Üstelik yapılmak istenen Anayasa değişikliğinin temeli de böyle bir hukuksuzluğa dayandırılmıştır. Devlet Bahçeli'nin³ 11 Ekim 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı'nın Anayasa'daki yetkileri dışına çıktığı, hukuksuzluk oluştuğunu belirten açıklamasıyla Anayasa değişikliği kapısı açılmıştır. "Minareyi çalan kılıfını hazırlar" misali; halkın taleplerine göre oluşturulmuş bir Anayasal düzen değil, bir kişinin hukuku tanımayarak yürüttüğü faaliyetlere göre bir Anayasa hazırlanmıştır. Yani devletin meşruiyeti sorununu çözme iddiasındaki Anayasa değişikliğinin kendisinin bile meşruluğu tartışmalıdır.

Devletin meşruiyetinin kaynağı olan hukuk devletinin sağlanmasında somut olarak rol üstlenen bürokrasi de yönetimin temel bir bileşenidir. Bürokrasinin "doğru yönergeleri bilmek, bunları yorumlarken entelektüel tekniklere vakıf olmak, bu yönergeleri daha az genel olanlara çevirmek, taşıyabilecekleri risklere karşı tedbirler geliştirebilmek ve son olarak da yürütmeyi gerçekleştirmek" rolüne vurgu yapılıyor.⁴ Bürokrasinin kadrolaşmalar ve AKP iktidarları döneminde kamu reformları adı altında gerçekleştirilen müdahalelerle bu ideal özelliklerin oldukça gerisine düşüldüğü, yani demokratik bir devletin kurumsal işleyişinde yaratılan zafiyet zaten bilinmekteydi. Fethullah Gülen Cemaati'nin askeriye, polis, yargı, eğitim gibi alanlar başta olmak üzere devlet kurumlarındaki örgütlenmesinin 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrasında iktidar tarafından da kabul edilmesi bunun açık kanıtıdır. Şimdi demokratik bir devletin örgütlenmesi açısından yeni Anayasa değişikliğine baktığımızda da sorunun çözümü değil, bizzat daha büyük sorunlara yol açacak bir yapılanma istenmektedir. Buna göre Cumhurbaşkanı bir gecede kamu kurumlarını istediği gibi kapatabilecek, istediği kurumu oluşturabilecek, istediği atamaları gerçekleştirebilecektir.

Yönetim Biçimi-Ekonomi Arasındaki İlişki

Tüm bu tartışmalardan sonra belki de en can alıcı nokta devletin yönetim biçiminin ekonomik ilişkiler ve ekonomik sistem üzerindeki etkisi ya da ekonomik ilişkilerin devletin yönetim biçimine etkisinde odaklanmaktadır.

Ülkelerin ekonomik gelişimiyle yönetim biçimi arasındaki ilişki de tarih boyunca sorgulanmıştır. Kimi çevrelerde otoriter yönetimlerin ekonomide kalıcı çözümler getireceği ve ilerleme sağlayacağı gibi bilimsel olmayan bir inanış dikkat çekmektedir. Ancak bilimsel çalışmalar bunu doğrulamadığı gibi tersine demokratik yönetimlerin geniş halk kesimlerinin refahı üzerinde daha olumlu etki yarattığını

göstermektedir. Otoriter yönetimlerin ekonomik kaynakların daraldığı, paylaşım savaşlarının kızıştığı, savaş gibi ciddi ekonomik bunalımların yaşandığı dönemlerde ortaya çıkma eğiliminin fazla olduğu görülmektedir. Therborn, "Askeri yenilgi sonucu kurulan demokrasiler" başlığı altında şu noktaya dikkat çekmektedir:

"Birinci Dünya Savaşı sonrasında demokrasilerin sayısı 3'ten 10'a, erkekler demokrasilerinininki⁵ ise 5'ten 14'e yükseldi. Ancak 1939'da bu sayılar yeniden, sırasıyla 8 ve 11'e düştü. Demokrasinin asıl büyük patlaması, İsviçre'deki cinsiyet ayrımıyla, ABD'de 1970'lere kadar devam etmesi bir yana bırakılacak olursa, İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra oldu. Buradan çıkarılabilecek sonuç belki de burjuva demokrasininin geniş çapta savaşa bağlı olduğudur."⁶

İkinci dikkat çekici nokta demokratikleşmenin arttığı dönemlerde çalışan kesimlerin ücretlerindeki artış ve refahtan aldıkları paydaki yükseliştir.

Burada ekonomik politika tercihlerinin değil, siyasal yönetim biçiminin ekonomi üzerindeki etkisi üzerinde durulmak istenmektedir. Bu nedenle kapitalist ekonomi açısından yönetim biçimlerinin etkisine bakılacaktır.

Demokraside Reel Ücretler Artıyor

Kapitalist sistemin işleyiş yasalarına bakıldığında "karın olabilecek en yüksek düzeye çıkarılması (kar maksimizasyonu)" temel olduğu için buna yönelik engelleri ortadan kaldıracak her türlü karar ve yönetim biçimi uygun görülebilmektedir. Kapitalizmin temeli olan kar maksimizasyonundan söz edildiğinde hemen devreye giren temel kavramlar "emek verimliliği" ve "toplam faktör verimliliği" olarak ortaya konulmaktadır.

Bu kavramlar çerçevesinde Erol Taymaz, Ebru Voyvoda ve Kamil Yılmaz'ın "Demokrasiye Geçiş, Reel Ücretler ve Verimlilik: Türkiye İmalat Sanayiinden Bulgular" yönetim biçimi ile ekonomik gelişme arasındaki ilişkiye dair çalışması önemli veriler sağlamaktadır. Türkiye de dahil olmak üzere orta gelir düzeyindeki Şili, Güney Kore, Tayvan gibi 1990'ların başında demokratik rejime geçiş deneyimi yaşayan ülkelerde gözlemlenen en önemli olgu; "reel ücretlerin hızla artması" olarak ortaya konulmaktadır. Rodrik'in çalışmasına değinilerek, "Rodrik'in bulguları bir ülkede demokrasi düzeyi arttıkça ücretlerin de arttığını göstermektedir" denilen makalede otokrasiden demokrasiye geçiş için Türkiye'de 1983 yerine siyasi yasakların son bulduğu 1987 yılı baz alınmaktadır. Siyasi rekabetin artmasının iktidarın kamu kaynaklarını halk desteğini artırmak için kullanmasına yol açtığı belirtilirken, otoriter dönem boyunca baskı altında tutulan işçi sendikalarının artan hareket ivmesinin etkisine de dikkat çekilmektedir.

İmalat sanayiinde ücretin katma değer içindeki payının 1988'de yüzde 15'den 1991'de yüzde 25'e kadar çıktığı belirtilen çalışmada, reel ücretlerde hızlı artış yaşanırken 1988'den 1993'e kadar olan dönemde emek verimliliği

³ http://www.ntv.com.tr/turkiye/bahceliden-baskanlik-sistemi-cikisi,c1WeUw7SfUaRhJHd_4gJAQ.

⁴ Gianfranco Poggi, "Devlet Doğası, Gelişimi ve Geleceği", İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1. Baskı Mart 2007, s. 43.

⁵ Kadınların seçme ve seçilme hakkının olmadığı ülkeler için erkekler demokrasi demektir.

⁶ G. Therborn, Sermaye Egemenliği ve Demokrasinin Doğuşu, Ç. Ş. Tekeli, V Yayınları, 1. Basım 1989, s. 33.

artış hızının yıllık yüzde 14.8 ile rekor seviyeye ulaştığı kaydedilmektedir. Toplam Faktör Verimliliği açısından ise 1988'deki yüzde 5 azalmanın ardından 1989-1993 yıllarında yıllık ortalama yüzde 5 artış kaydedildiğine dikkat çekilen çalışmada, reel ücretlerdeki artıştan emek verimliliğine uzanan etki bilimsel olarak saptanarak gösteriliyor. Özetle bu saptamaları şöyle sıralayabiliriz:

- Türkiye'de demokrasiye geçiş sonrasında, 1988'den 1993'e kadar uzanan 5 yıl zarfında imalat sanayinde reel ücretler ortalama yüzde 120 arttı.

- Kamu sektöründe başlayan reel ücret artışı, daha sonra özel sektör şirketlerini de etkiledi.

- Aynı dönemde imalat sanayinde görülmemiş düzeyde emek verimliliği ve toplam faktör verimliliği artışı kaydedildi.

- Reel ücret artışları karşısında rekabet gücünü kaybetmemek için şirketler çalışan başına yaptıkları yatırımı artırdılar. Birim üretim yatırım maliyetlerini düşürmek için fason girdi ve altyüklenici uygulamalarına başvurular.

Otoriter Dönemlerde Emek Baskılanıyor

Bu çalışmanın reel ücret artışıyla demokratik yönetim arasındaki ilişkiye ilişkin saptaması tersinden de yapılabilmektedir. Prof. Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002 kitabında, 1980 Darbesi'nin yaşandığı dönemde reel ücretlerin nasıl baskı altına alındığını göstermektedir. İmalat sanayii verilerinden hesaplanan reel ücretler; 1978/79 ile 1988 arasında toptan fiyatlara göre yüzde 29, tüketici fiyatlarına göre yüzde 32 oranında gerilemiştir. Bu gerilemelerin sınai üretimde yüzde 66'ya, emek veriminde ise yüzde 50'ye ulaşan artışların meydana geldiği bir zaman aralığında gözlemlendiğine dikkat çeken Boratav, aynı yıllar içinde ücret/katma değer oranının imalat sanayininin tümünde dramatik biçimde yüzde 37.2'den yüzde 15.4'e düştüğünü gösteriyor.⁷

Yani demokratik dönemlerde reel ücretlerdeki artış işletmeleri yatırımlar yoluyla verimlilik artışına zorlarken, otoriter dönemlerde bu tür yatırımlar yapılmadan reel ücretlerdeki artış baskılanarak verimlilik artışı sağlanmakta ya da bu tür yatırımlar yapılsa bile artan verimlilikten çalışanlar pay alamamaktadır. Bu çalışmanın gösterdiği bir diğer sonuç reel ücretlerde demokratik dönemlerde artış sağlanırken, kapitalist sistem içerisinde sermaye birikimi için yeni yol arayışlarına başvurulduğu gerçeğidir. Bu da fason üretim ve taşeronlaşma olarak kendini göstermektedir.

Yine Boratav'ın çalışması darbe döneminin sermaye için de nasıl bir dönüşüm yarattığını göstermesi bakımından önemlidir. Sermayenin artan geliri paylaşımındaki yön değişimini Boratav şöyle ifade etmektedir:

“1980’li yıllar, böylece bir bütün olarak emek gelirlerinin safi hasıla içindeki paylarının gerilediği; ancak hem görece olarak, hem de mutlak anlamda büyüyen artık külesinin paylaşımında ticari ve mali sermaye ile rantiyeler tabakalarının sanayicilere göre, bilinçli politikaların da etkisiyle çok daha avantajlı bir konuma getirildiği bir dönem olarak nitelendirilebilir.”⁸

1980'nin ardından Türkiye'de resmi olarak darbe olmasına karşın, 1994 krizinin ardından yürürlüğe konulan 5 Nisan ekonomik kararları, 1998'de güçlü ekonomiye geçiş adı altında başlayan gözetimin doğrudan IMF denetimine dönüşmesi, sabit kur politikasıyla iflas ettirilen Türkiye'nin 2001 krizinin ardından küresel sermayeye doğrudan açık ve bağımlı hale getirilme süreci yaşanmıştır. Artan emek mücadelesi ve siyasi yönetimlerin demokratik seçim süreçlerinde halkın da desteğini alma ihtiyacı; zaman zaman ücretler ve çalışanlara ilişkin olumlu kararlar alınmasını sağlasa da çarkın uzun erimli olarak sermaye lehine döndüğü görülmektedir.

Kapitalizmin Yönetim Biçimi Üzerindeki Belirleyiciliği

Bu noktada sermaye birikim sürecinin devamına yönelik arayış içindeki kapitalist sistemin yönetim biçimleri üzerindeki etkisini sorgulamak gerekmektedir. Doğası gereği krizlere açık ve krizlerle devam eden kapitalist sistemin yönetim biçimine ilişkin sorunları çözmesini beklemediğimiz altını çizelim. Ancak kapitalizmin ihtiyaçlarının devletin yönetimi üzerindeki belirleyiciliği esastır. Cem Eroğul, “Kural olarak her siyasal sistemin odak noktası devletle olan ilişkilerinde gizlidir. ...genellikle, siyasal ideolojiler, bir ucu mutlak siyasal liberalizme, öteki ucu mutlak otoriterciliğe değen, iki ucu arasında da liberalizmle otoriterciliğin her türlü karışımı yer alan, sanal bir zincir boyunca gidip gelirler”⁹ diyor. Gelişmiş kapitalizmi benimsemiş olan ülkelerin siyasal rejimlerinin de bir ucunda mutlak liberalizm ötekinde ise kaba faşizmin yer aldığı bir çizgi üzerinde bulunduğu dikkat çeken Eroğul, ne gelişmiş kapitalist ne de sosyalist olmayan üçüncü dünya ülkelerini ise ayrı bir başlık olarak ele alıyor:

“Kural olarak tartışmasız bir sınıf üstünlüğüne dayanmadıklarından devlet gücünü ele geçirmek isteyen türlü kümelerin düzensiz rekabetine sahne olurlar. Çoğu yerde üstün durumda olmasına

karşın, burjuvazi, yine de görece zayıftır, bu da toplum düzenini güvenceye almak için otoriter siyasal yapıları yeğlemesine yol açar.”¹⁰

⁷ Korkut Boratav, Türkiye İktisat Tarihi 1908-2002, İmge Kitabevi, 9. Baskı Ağustos 2005, s.164-165.

⁸ A.g.e, s. 169.

⁹ Cem Eroğul, Devlet Nedir, İmge Kitabevi, 2. Baskı Mart 1999, S.169-170.

¹⁰ A.g.e, s. 173.

Yandaş Kapitalizmi

Üçüncü dünya ülkesi olarak Türkiye'nin 1980 sonrasında küresel sermayenin taleplerine açık olarak düzenlenişi, AKP'li yıllarda da devam etmiştir. Ancak Türkiye'de uygulanan gelişmiş bir kapitalizm değil, "yandaş kapitalizmi"dir. Özellikle 2001 krizinden sonra yaşanan AKP'li yıllar; Ayşe Buğra ve Osman Savaşkan'ın "Türkiye'de yeni kapitalizm" olarak adlandırdıkları bir işleyişe sahne olmuştur. Bu dönemin "sermaye birikiminin yeni siyasal iktisadı" denilen özelliklerine bakacak olursak; en temel olarak "partikülarizm" ile karşılaşmaktayız. Partikülarizmi sağlayacak şekilde yasalara müdahaleler, kamu ihalelerinin dağıtımını, özelleştirmeler yapılmış, yeni büyük sermaye gruplarının yaratımı gerçekleştirilmiş; devletin ekonomiye yandaş sermaye yönlü müdahalesi esas hale gelmiştir.¹¹ Yeni yaratılan sermayedeki yandaş kriteri de "İslami kapitalizme" işaret etmektedir.

Bu partikülarizmin kapsamı yalnızca kamu kaynaklarının devlet gücünü kullanan iktidar tarafından dağıtılmasıyla sınırlı değildir. Özel ellerdeki ekonomik varlıklar üzerinde devlet gücünü kullanan iktidarın doğrudan müdahalesi söz konusu olduğu gibi kimi mülklere el konulmasını da kapsayıcı bir içeriğe sahiptir. Devletin küçülmediği aksine ekonomiye ve piyasaya müdahalelerinin büyüdüğüne dikkat çekilmektedir. Geline nokta, ekonomik kurumların siyasetten bağımsız olması ve ekonomik Anayasa gibi taleplerini çoktan unutmuş olan bir sermaye kesimi bulunmaktadır.

Devletin hukuki meşruiyeti içinde görülen vergi alma süreçleri de bir tür partikülarizme maruzdur. Açık şekilde yasalara uygun vergilendirmenin yerini sermayenin devletten aldığı bir iş karşılığında bağış yapması, bir okul açması, iktidarın vakıf ve derneklerine kaynak aktarması gibi uygulamalar almıştır. Böylece zaten sınırlandırılmış olan devlet organlarının denetiminden tamamen uzak, adeta devlete paralel ekonomik bir iktidar örgütlenmesi söz konusudur.

Yandaş sermayenin temsilcileri göbekten bağlanmış olduğu iktidarın daha da güçlenmesinden korkuyorlarsa bile

elde ettikleri imtiyazı kaybetmek istemeyecekleri için yeni getirilen Anayasa değişikliğine karşı olmaları söz konusu değilken, daralan ekonomik paylaşımın yarattığı gerilim içerisindeki karşıt sermaye gruplarının da seslerini çıkarmadıkları görülmektedir.

Bu gelişmelere paralel olarak bugün otoriter sistem arayışı da şaşırtıcı değildir. Tülin Öngen'in 12 Mart 2010 tarihli Kriz Yönetiminin Krizi ve 26 Mart 2010 tarihli "Olağanüstü Hal Devleti Yolda"¹² makaleleri bugünlerin en azından 7 yıl öncesinden öngörülebildiğini göstermektedir:

"...neoliberal programlara bütünüyle teslim olması kendisi için ciddi bir handicap oluşturdu. AKP toplumsal rızayı, din, muhafazakarlık, milliyetçilik, sadaka gibi kısmen maddi kısmen de sembolik ödülleri örgütlemeye çalışarak bunu telafi etmeyi denedi.

...emeğe dönük saldırgan ve dışlayıcı tutumu dışında iktisadi kaynakların dağılımı konusunda izlediği seçici tutum da kendisi açısından olumsuz sonuçlar doğurdu. Nitekim egemen sınıf içindeki çekişmeler hiç olmadığı ölçüde arttı.

...Dünyanın ve Türkiye'nin gerçekleri ortada iken devlet krizinin demokrasi içinde kalarak çözüleceğini ummak, ham bir hayalden başka bir şey değildir."¹³

Küreselleşmeden İç Kapanmaya

Şimdi 14 yıllık bir AKP iktidarı sonrasında, getirilen Anayasa değişikliğinin; içeriği incelendiğinde demokratik sisteme yönelik adeta bir darbe niteliği taşıdığı görülmektedir. Neden bu dönemde böyle bir otoriter yönetime ihtiyaç duyulduğuna kapitalizmin krizi açısından da bakmak gerekmektedir. Öncelikle tüm dünyada kaynak bolluğu tükenmektedir. Ülkelerin yeniden içe kapanma süreci yaşadıklarına işaret edilmekte, bu durum "küreselleşmenin sonu" gibi tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Prof. Oğuz Oyan bu sürece ilişkin şu değerlendirmeyi yapmaktadır:

"Şimdilerde, üçüncü küreselleşme dalgasının birlikte kurucuları olan ABD (Reagan) ve İngiltere (Thatcher), gene birlikte ama bu defa küreselleşme dağıtıcısı olarak sahneye çıkmış görünüyorlar.

...Bütün bunların toplamı yeni korumacılık eğilimlerinin, ekonomik çıkar alanlarının yeniden belirlenmesine dönük uluslararası ticari/mali, hatta giderek askeri çekişmelerin güç kazanması demektir. Eğer böyle bir dünyaya giriyorsak ki belirtiler bu yönde pekişmektedir, 2017 yılının artık içinde bulunduğumuz küreselleşme dalgasında nihai bir kopuş yılı ya da yeni bir dönemin açılış yılı olarak tarihe kaydedilmesi mümkün olacaktır."¹⁴

Türkiye'nin ekonomik durumu; Kasım 2016'da yüzde 12.1'e yükselen işsizlik, artan borç batağı (kişi başına düşen dış borcun 15 yılda yüzde 262 arttığı, hane halkı borcunun 67 kat arttığı)¹⁵, yükselen döviz kurları, dışa bağımlı sanayi üretimindeki gerileme, inşaat sektörüne dayalı, artı değer yaratmayan büyümede baş gösteren tikanıklık nedeniyle krizlere açık yapısıyla risk taşımaktadır. AKP'li yıllarda

¹¹ Ayşe Buğra, Osman Savaşkan, Türkiye'de Yeni Kapitalizm-Siyaset, Din ve İş Dünyası, 3. Bölüm "Sermaye Birikiminin Yeni Siyasal İktisadı", İletişim Yayınları, 2. Baskı 2015.

¹² Tülin Öngen, "Türkiye'nin Son 10 Yılına Sınıfsal Bakış", Redaksiyon Sınıf Kitapları, 1. Basım Kasım 2015, s. 169-177.

¹³ Tülin Öngen, s. 171-172.

¹⁴ Oğuz Oyan, 3. Küreselleşmenin Sonu mu?, 31 Ocak 2017, <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/oguz-oyan/ucuncu-kuresellesmenin-sonu-mu-183988>.

¹⁵ Hayri Kozanoğlu, Birgün Gazetesi, "Borçluyum, Borçlusun, Borçluyuz", 7 Mart 2017.

yaşanan krizlerde olduğu gibi bu kez de nereden geldiği açıklanamayan net hata noksan kalemi üzerinden ekonominin beslenip beslenemeyeceği soru işaretidir.¹⁶

Otoriter Yönetim Çalışanlara Ne Getirecek?

Sıcak paraya dayalı ekonomik modelin tüm dünyada yaşanan krizden daha büyük oranlarda etkilenme riski, iç sorunlarla daha da büyümektedir. İktidarın daha otoriter bir şekilde kriz yönetimini tercih ettiği anlaşılmaktadır. Aslında otoriter bir yönetim işleyişi Anayasa değiştirilmeden başlamış bulunmaktadır; 15 Temmuz Darbe Girişimi bu otoriter yönetim biçimini OHAL adı altında uygulama olanağını "Allah'ın lütfü" olarak iktidara sağlamıştır. Şimdi de yapılmak istenen Anayasa değişikliği OHAL koşullarının otoriter yönetimine yasal kılıf geçirilerek kalıcılaştırılmasından ibarettir. Adeta sivil bir darbe olarak adlandırılmasının nedeni de budur. Çünkü darbenin yaratacağı koşulları iktidara ve sermayeye sunmaktadır. Bu ortamda önümüzdeki dönemin çalışanların hakları ve ücretleri açısından büyük baskılar getireceğini, gelir dağılımının daha olumsuz etkileneceğini öngörmek, hatta sermaye kesimi içerisinde yoğunlaşmalar, el değiştirmeler yaşanacağını söylemek kehanet olmayacaktır. Devleti yöneten iktidarın kamu varlıklarına el koyması anlamına gelen Varlık Fonu'nun oluşturulması; piyasalara müdahaleden, kaynak arayışında kamu varlıklarının satış ya da rehin yoluyla kullanılmasına, bu kamu varlıklarının yönetimindeki usulsüzlüklerin üzerinin örtülmesine uzanan sonuçlarının olacağını fona sağlanan yetkiler ortaya koymaktadır.

Bu Anayasa değişikliği sonrasında sermayenin uzun zamandır talebi olan kıdem tazminatlarının kaldırılması projesi de rahatlıkla devreye sokulabilecektir. Zaten giderek yaygınlaşan güvencesiz çalışma koşulları kamu kurumları da dahil olmak üzere daha geniş bir alana yayılabilecektir.

Sosyal güvence alanında önce zorunlu kamusal sigorta uygulamasının yanında gönüllülük esasıyla kurulan, ardından devletin doğrudan kaynak aktarımı yoluyla beslediği özel sigortacılığın tek sosyal güvence haline getirilmesi, yani kamusal sigorta uygulamasının son bulması da gündeme getirilebilecek konular arasındadır.

Yine IMF'nin son Türkiye raporunda "asgari ücretin dondurulması" dahi gündeme getirilmiş bulunmaktadır.¹⁷ Burada çok partili hayatın asgari ücreti yükseltici etkisini de özellikle vurgulamak gerekmektedir. Muhalefet partisinin asgari ücrete yönelik seçim kampanyası, iktidarı seçmen desteği sağlamak üzere asgari ücreti artırmaya mecbur etmiştir.

Mühendisler açısından Anayasa değişikliği ile getirilecek otoriter bir yönetimin etkisine bakılacak olursa; bugüne kadar beyaz yakalı olarak mavi yakalılara göre daha uzak kaldıkları işsizlik sorununun yakıcı bir şekilde yükseltmekte olduğuna dikkat çekmek gerekiyor. Ücretlerin düşürülmesi ve sosyal güvencesizlik açısından aynı kaderi paylaşacak olan mühendislerin esnek istihdamı ve şirketler bünyesinde düşük ücretli çalışmaları yoğunlaşacaktır. Kaynakların azalması ve sanayideki büyüme krizi mühendislerin istihdam alanlarını oluşturan "Ar-Ge, Ür-Ge, tasarım"

gibi faaliyetlere ayrılan kaynakların öncelikli olarak gözden çıkarılmasına yol açacak, geri dönüşümü hızlı olmayacağı düşünülen teknolojik gelişmeler ertelenecektir. Teknolojik gelişim açısından zaten gerilerde olan Türkiye, bu Anayasa değişikliğiyle bilimsel akıl ve yönlendirmenin devreden çıkarıldığı bir yönetim altında mühendislik mesleğinin gereklerini de yok sayan bir anlayışa terk edilmiş olacaktır.

Kapitalist sistemin doğası gereği açık olduğu krizlerin sürekli hale gelmesi ve sistemin işleyişinde yaşanan tıkanıklık, tüm dünyada sermayenin daha fazla güç arayışını, buna bağlı olarak da otoriter yönetimlere eğilimi tetikleyici bir etkiye sahip görünmektedir. Sermayenin, birikim sürecine katkı sağladığı sürece yönetim biçiminin otoriter ya da demokratik olması arasında ayırım yapılmadığı anlaşılmaktadır. Ancak sermaye ile uyumlu otoriter bir sistemin istediği kararları uygulaması ve emek gücünü bastırmasının her zaman daha kolay olduğu açıktır. Yine otoriter rejimlerin, büyük sermaye el değiştirmeleri için önemli fırsat zeminleri yarattığı da açıktır ki bu durum bizzat var olan sermaye sahiplerini de tehdit edici bir içeriğe sahiptir.

Sonuç

Halkoyulamasının bir demokrasi aracı olarak hangi koşullarda nasıl kullanılabilmesi ayrı bir tartışma konusu iken, demokrasinin araçsallaştırılması da toplumlar için başlı başına bir tehlike olarak görülmektedir. "Demokrasi" ile özgürlüklerin yok edilmesinin hedef alınması, halkın temsiliyet ve özgürlük alanlarının tek bir egemene bağımlı kılınması işte bu araçsallaştırmayı içermektedir. Çalışma, barınma, söz sahibi olma, adil yargılanma ve eşit muamele gibi temel özgürlükleri dahi yok edebilecek yetkileri bir kişiye sunan Anayasa için yapılacak halkoyulamasına "Evet" denilmesi, "toplumsal bir intihar" niteliği taşımaktadır. Toplumların ve devletlerin tarihsel bir dizge içerisinde bir dip noktasından sonra çıkış yaşadıkları, tarihsel akışın uzun erimde ilerlemeci olduğu düşünüldüğünde; yaşanan gerici kırılmaya karşı Türkiye belki de geldiği dip noktasından bu Anayasa değişikliğine "Hayır" diyerek çıkacaktır. ■

¹⁶ Korkut Boratav, Birgün Gazetesi, "Yakın Gündemde Kriz Var mı?", 24 Şubat 2017.

¹⁷ Korkut Boratav, Birgün Gazetesi, IMF'nin Türkiye (Teftiş) Raporu, 10 Şubat 2017.